

Closing brothels is closing eyes

Utrechtse sekswerkers na de sluiting van het Zandpad

Prof. Dr. Dina Siegel (UU)

i.s.m. Prof. Dr. Henk van de Bunt (EUR);
Dr. Brenda Oude Breuil (UU); Marjolein Goderie (UU);
Roos de Wildt (Hamburg/UU); Lene Swetzer (UU); Tamar
Shiboleth (UU)

Onderzoeksvragen

Waar leidt het (tijdelijk) verbod van raamprostitutie, in welke vorm dan ook, toe en wat voor effecten heeft het op het leven van de sekswerkers?

Subvragen:

1. Waar zijn de sekswerkers van het Zandpad?
2. Wat zijn de gevolgen van de sluiting voor deze vrouwen?
3. Wat waren, volgens respondenten, de redenen voor de sluiting, was er mensenhandel op het Zandpad en in welke vormen en omvang?
4. Is de sluiting de juiste beslissing om mensenhandel te bestrijden?
5. Wat zijn de consequenties van de sluiting voor klanten, hulpverlenende organisaties en andere betrokkenen?
6. Doen we in Nederland, met ons legaliseringbeleid, aan 'wishful thinking' als we prostitutie als 'normaal' beroep beschouwen, en hebben uiteindelijk de eeuwig negatieve stereotypen de overhand, ook in het maken van beleid?

Onderzoeksmethoden:

Extended case study - uitgebreide gevalstudie:

- Wetenschappelijke literatuur, overheidsrapporten
- Media analyse
- Interviews:
  - 30 sekswerkers (meerdere interviews),
13 klanten
  - Andere betrokkenen (hulpverlening, politie, gemeente, advocaten, exploitanten, belangenorganisaties)
- Observaties (raadsvergaderingen, seksclubs, het Zandpad (buurt), hotels, massagesalons, demonstraties)
- Internet onderzoek (sekssites, chatrooms, blogs)
- Triangulatie en ethische principes

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

3

Het Zandpad:

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

4

Lessen uit de geschiedenis van prostitutie in Utrecht

- Twee fenomenen als gevolg van het verbod op raamprostitutie:
  - a. fysieke verplaatsing en b. verborgen prostitutie
- In geen enkele periode in de geschiedenis verdween prostitutie helemaal als gevolg van streng beleid en repressief optreden
- Twee tegenstrijdige ideologieën:
  - a. de 'gevallen vrouwen' redden en heropvoeden,
  - b. een anti-prostitutie beweging (repressie en het doen verdwijnen van prostitutie)
- In vergelijking tot andere steden was de locatie van het Zandpad heel gunstig: op afstand van de binnenstad, goed bereikbaar, in het buitengebied, nauwelijks sprake van overlast

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

5

Legalisering van prostitutie

De bedoeling van de wetwijziging van 2000 was:

- a. duidelijk te markeren dat het bedrijven of exploiteren van prostitutie beschouwd moet worden als gewone, beroepsmatige werkzaamheden;
- b. tegen uitwassen (uitbuiting, gedwongen prostitutie, prostitutie door minderjarigen, illegaliteit) optreden

De kern van het Nederlandse legaliseringbeleid is juist onderscheid te maken tussen (gewoon) sekswerk en gedwongen prostitutie (mensenhandel)

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

6

Wetenschappelijke benaderingen van sekswerk

- Drie mainstream benaderingen om de prostitutie en mensenhandel te duiden: veiligheid, migratie en mensenrechten.
- Andere aspecten in dit onderzoek:
  - socio-economische positie en reputatie
  - etnische verschillen
  - schaamte en anonimiteit
  - machtsverhoudingen tussen de 'powerful' (gemeente en politie) en sekswerkers

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

7

Prostitutie – 'gewoon beroep'?

- Stereotypen van prostituees: 'naïef, hulpeloos slachtoffer' versus 'gewelddadige dader'
- *'De rest vindt ons vooral maar een schimmig soort mensen in een vies wereldje', 'De banken behandelen ons alsof we crimineel zijn', 'De overheid...hoort ons te beschermen tegen onrecht, maar ze beschermen juist de mensen tegen ons, tegen dat ze ons normaal moeten behandelen'* (zondares.blogspot.nl)
- De pogingen, ook wettelijk, om prostitutie als legaal beroep te promoten stuiten op tegenstand in media, publiek debat en in de politiek

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

8

Sex in the city: risicosamenleving, veiligheid en 'moral panic'

- 'Culture of fear' (Furedi, 1997): maatschappelijke problemen worden uitvergroot en uit de context getrokken, waardoor mensen bang worden
- 'The signs of danger need not to be crime itself or threat of it, but more subtle perceptions of possible risks and the escalation of danger' (Young, 1999:72)
- Risicosamenleving (Beck, 1992): vroege risicotaxatie en snelle maatregelen & *moral panic* (Cohen, 1972)
- **Bifurcatie** (normalisering van het beroep aan de ene kant en harde aanpak misstanden aan de andere kant) wordt steeds vager. In Utrecht hebben enkele misstanden een uitstralings-effect gehad op de gehele sector

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

9

Werken op het Zandpad – ervaringen en herinneringen

Land van Afkomst	Aantal
België	1
Brazilië	1
Bulgarije	3
Colombia	2
Dominicaanse Republiek	6
Duitsland	1
Ecuador	1
Hongarije	1
Italië	1
Nederland	4
Oekraïne	2
Peru	1
Polen	2
Roemenië	4
Totaal	30

• Achtergronden van sekswerkers:

Afkomst, opleiding, leeftijd

Opleiding	Aantal
Minder dan basisonderwijs	0
Basisonderwijs	0
Voortgezet onderwijs	9
MBO	1
HBO	5
WO	5
Onbekend	10
Totaal	30

Leeftijd	Aantal
21-30	4
31-40	12
41-50	9
>50	2
Onbekend	3
Totaal	30

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

10

Werken op het Zandpad – ervaringen en herinneringen

- **Achtergronden van sekswerkers (II):**
Gezin en kinderen

Relatie	Aantal
Single	5
Getrouwd	2
Vaste Relatie	4
Gescheiden	3
Weduwe	3
Onbekend	13
Totaal	30

Kinderen	Aantal
Geen	7
Wel	14
Onbekend	9
Totaal	30

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

11

Waarom naar het Zandpad?

‘Ik was overal in Europa: Spanje, Zwitserland, België, Italië, Duitsland, overal. In Utrecht ben ik gebleven, het was goed voor mij’ (S3).

‘Over het Zandpad heb ik via via gehoord, en toen ik de kans kreeg om een kamer te huren ben ik daar gebleven’ (S11)

Werkduur op ZP	Aantal
1 Jaar	1
Tussen 1 en 4 Jaar	8
Tussen 5 en 9 Jaar	14
> 10 Jaar	5
Onbekend	2
Totaal	30

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

12

Waarom naar het Zandpad?

- Het Zandpad – bereikbaar en centraal
  - ‘Goede klanten’
  - Betaalbare huurprijzen, flexibele werktijden
- ‘...In de avond naar huis toe weer naar mijn kinderen, eten koken. Toen ze klein waren werkte ik ook overnacht, dan was ik overdag thuis’ (S12)*
- Prijzen voor seksdiensten
- ‘Op mijn eerste dag op het Zandpad had ik zoveel verdiend als ik bijna in een maand had verdiend in het buitenland’ (S8).*

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

13

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

14

Etniciteit (volgens de sekswerkers)

- Negatief beeld van Oost Europese sekswerkers:
'Ze hebben zo'n beetje de business kapot gemaakt met de prijzen' (S8)
- Binnen de categorie 'Oost Europese sekswerkers': Roma-vrouwen
- Er is weinig contact tussen etnische groepjes van sekswerkers
- Etniciteit speelde ook rol in vertrouwensrelaties en organisatie van vrouwen

Veiligheid en misstanden

- Registratie, contacten onderling en met exploitanten, hulpverleners en politie, controles
  - *'Er was heel veel registratie op het Zandpad'* (S7)
  - *'Wegra was heel strict... Ze kwamen meteen als we het alarm belden, want ze hadden veel personeel, ze kwamen en losten het probleem op'* (S2)
- Misstanden: diefstallen, ruzies, overlast

Mensenhandel (tegenstrijdige percepties):

- Geen mensenhandel

'Ik heb voor Wegra en voor andere kantoren gewerkt... daar mocht niemand, een man of vriend, in de straat rijden... en overal camera's. Misschien vroeger zo'n tien jaar geleden was het erger, misschien pooiers, nu is alles netjes geworden' (S13)

'Nooit rare dingen gezien, ik was met 'mis cosas' bezig. Yo, nunca in mi vida pagué mi café (Nooit heb ik een koffie in mijn leven [voor iemand] betaald. Ik met een pooier?') (S28)

Andere opinies

- 'Dat een buitenlandse man... die meiden komt halen en brengen, ja, maar misschien 10% op het Zandpad en de rest – definitief niet, ik zit daar 18 jaar... ik moet gewoon lachen over wat er wordt gezegd... We zijn normale mensen' (S11)

- "Kaboutertje", zo noemen we haar, kreeg bezoek van kerels die haar in elkaar sloegen. Ik heb toen melding gemaakt dat dat meisje klappen kreeg... wijkagent, toezichthouder, iedereen hoort je en knikt maar verder doen ze niets' (S9)

De sluiting (in de beleving van vrouwen)

- **De redenen voor de sluiting:**

- Andere bestemmingsplannen

'Woningbouw, ik heb ook stukken gezien dat er wel woningbouw gepland is en dat ze de boten als obstakel zien' (S10)

'Ik heb op internet gezocht en dan zie je allemaal projecten voor dure, luxe villa's. Logisch: het is een mooi rustig gebied, je kan veel geld verdienen... Maar ja, wie wil naast de hoeren een huis kopen? Dus, mooi huis of 300 hoeren? Vooruit dan, weg met de hoeren!' (S17)

Andere redenen (volgens sekswerkers):

- De 'crime-fighter' Wolfsen

'Nou, die Asscher heeft het ook gedaan in Amsterdam, zijn vriendje, en misschien wou hij zeggen: 'kijk, ik kan het ook'' (S12)

'Wolfsen wilde gewoon scoren...' (S8)

- Weg met de hoeren!

'De gemeente wilde prostitutie sluiten in Utrecht, alles moet weg, Zandpad, Hardebollenstraat, ze zijn ook achter de vrouwen die via kinki.nl adverteren aangegaan' (S4)

Verzet van sekswerkers

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

21

Verzet van sekswerkers

'We staan op straat!', 'We hebben niets verkeerd gedaan!'

'Camera's overal, maar de meisjes willen niet herkend worden, dan liever niet naar de demonstratie' (S22).

'De dag voor de sluiting, hoeveel mensenhandelaren kwamen er wel niet om de vrouwen te ronselen, nou is het dat de meiden mondig waren, dus maakten ze niet veel kans. Het beleid van de gemeente die de vrouwenhandel helpt in plaats van prostitutie' (S10)

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

22

Waar zijn de vrouwen?

- **(Gebrek aan) informatie over de Zandpadvrouwen**
'De gemeente weet niet wat we mee maken, ze hebben geen enkel idee...' (S12)
- **Vrouwen werken in:**
  - Raamprostitutie in andere steden (ook in buitenland)
  - Thuis of in hotels
  - Privéhuizen en clubs
  - Straatprostitutie
  - Combinaties van verschillende werkplekken
  - Zonder werk

De situatie van de vrouwen na de sluiting

- Financiële problemen
'Ik moet nu veel meer werken voor veel minder geld, meer klanten voor 30 euro' (S27)
- Werkloosheid
'Ze vragen overal waar heb ik vroeger gewerkt, dan moet ik liegen, maar waarom, het is toch een legaal beroep?' (S24)
- Verslechterde gezondheid
'Het is nu proberen te overleven, met stress, hartklachten, ben in het ziekenhuis opgenomen' (S12)

Reputatie en zelf-imago

- Beschadigd zelf-imago en privéleven:
'Stabiliteit, vrienden, sociale leven, mijn vriend, mijn geld, weg! Ik heb alles verloren. Alle vrouwen, niet alleen ik' (S15)
- Stigma op Zandpadvrouwen
'Ik zeg nooit dat ik in Utrecht heb gewerkt, dan kijken ze: oh, nog een slachtoffer van mensenhandel' (S23)
- Paradox: het beleid was er juist op gericht vrouwen te beschermen tegen risico's en onveilige situaties...
- Klanten (T. Shibolet)

Na de sluiting

- (Dis)organisatie van sekswerkers:
  - onderling wantrouwen
  - onduidelijkheid over het leiderschap
  - wantrouwen tegenover autoriteiten
- Oude en nieuwe exploitanten
'Exploitanten die na de sluiting een vergunning hebben aangevraagd werden behandeld en werden afgewezen: er is veel overleg geweest met de potentiële vergunners, maar er zijn wel regels waaraan ze zich moeten houden' (Expert Meeting 2, 31/3/15)

Algemene conclusie

Honderden sekswerkers, die niets met de mensenhandelproblematiek te maken hebben gehad, zijn slachtoffers geworden van ondoordachte en overhaaste beleidsbeslissingen van de gemeente Utrecht om het Zandpad te sluiten

‘Bordelen sluiten is ogen sluiten’

Conclusies

- Er is een grote discrepantie tussen wat het beleid van de gemeente Utrecht beoogde te bewerkstelligen (schone sector, veiligheid) en wat de gemeente betreffende de raamprostitutie op het Zandpad heeft bewerkstelligd
- Er is een groot verschil tussen de opvattingen en beleving van de gemeente en de prostituees

Conclusies

- Verplaatsing naar andere steden (raamprostitutie, clubs) en naar niet-geregistreerde settings (thuiswerk, privéhuizen), combinaties, concurrentie en grote risico's
- Vrouwen zijn er slechter aan toe, financieel, mentaal en fysiek
- Organisatie van sekswerkers is mislukt (disorganisatie)
- Vaste klanten volgen de vrouwen steeds minder naar de nieuwe locaties
- Stigma op 'Zandpadvrouwen'

Conclusies

- Vrouwen hebben weinig tot geen contact met hulpverleners, waardoor geen duidelijk beeld bestaat van hun situatie
- Er is weinig kennis bij de gemeente (en andere instanties) over de mobiliteit, huidige werkplaats en situatie van de sekswerkers
- De redenen van de sluiting worden door vrouwen en klanten als 'ongegrond' en 'geheim' gezien
- Voor en na de sluiting werden geen alternatieven bedacht (en er is nog steeds geen duidelijkheid)

Wetenschappelijke literatuur

- Aas, K., Franko, 2007, *Globalization and Crime*, Los Angeles: Sage.
- Abel, G., 2014, A decade of decriminalization : Sex work 'down under' but not underground in: *Criminology & Criminal Justice*, 2014, Vol. 14(5) 580-592.
- Agamben, G., 1995, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Agustín, L., 2002, Challenging Place: Leaving Home for Sex, in: *Development*, 45, no.1, pp. 110-116.
- Agustín, L., 2005, Migrants in the Mistress.s House: Other Voices in the Trafficking Debate, in: *Social Politics* 12 (1), pp. 96-117.
- Agustín, L., 2006, The disappearance of a migration category: Migrants who sell sex, in: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32, pp. 29-47.
- Agustín, L., 2007, *Sex at the Margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*, London: Zed Books.
- Altink, S., 1995, *Handel in Hartstocht*, Zutphen: Walburg Pers.
- Andrijasevic, R., 2007, Beautiful dead bodies: Gender, migration, and the representation in anti-trafficking campaigns, in: *Feminist Review*, 86, pp. 24-44.
- Aradau, C., 2004, The perverse politics of four-letter words: Risk and pity in the securitization of human trafficking, in: *Millennium Journal of International Studies*, 33, pp. 251-277.
- Aronowitz, A., 2009, *Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human*

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

31

- Bauman, Z., 2000, *Liquid modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z., 2006, *Liquid times: Living in an Age of Uncertainty*, Cambridge: Polity press.
- Beck, U., 1992, *Risk Society: Towards a New Modernity*, London: Sage.
- Beck, U., 1999, *World Risk Society*, Cambridge: Polity Press.
- Becker, H., 1963, *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: The Free Press.
- Berman, J., 2003, (Un) popular strangers and crises (un)bounded: Discourse of sex trafficking, the European political community, and the panicked state of the modern state, in: *European Journal of International Relations*, 9, pp. 37-86.
- Bossenbroek, M. en J. Kompagne, 1998, *Het Mysterie van de Verdwenen Bordelen. Prostitutie in Nederland in de negentiende eeuw*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Boutellier, H., 2002, *De veiligheidsutopie: hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*, Den Haag: Boom Juridisch Uitgevers.
- Bovenkerk, F., M. van San, M. Boone, T. Boekhout van Solinge, D. Korf, 2006, *Loverboys of modern pooierschap*, Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Augustus.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

32

- Brennan, D., 2004, What's Love Got to Do with It? Transnational Desires and Sex Tourism in the Dominican Republic, Durham and London: Duke University Press.
- Bruin, de, R. (ed.), 2000, Een paradijs vol weelde. Geschiedenis van de stad Utrecht. Utrecht: Matrijs.
- Brunovskis, A. & R. Surtees, R., 2008, Agency or Illness – The Conceptualization of
- Trafficking: Victims. Choices and Behaviors in the Assistance System, in: Gender, Technology and Development 12 (1), pp. 53-76.
- Brunovskis, A. & R. Surtees, 2010, Untold stories: biases and selection effects in research with victims of trafficking for sexual exploitation, in: International Migration, no. 48 (4), pp. 1-38..
- Brussa, L., 1996, Migrant Prostitution. Amsterdam: Mr. A. De Graaf Stichting.
- Bunt, van de, H., 2007, In het hart van de vergunde sector, in: Justitiële verkenningen, 33, 7, pp. 78-81.
- Chetwynd, J., 1996, The Prostitutes' Collective : a unique New Zealand institution, in: Davis, Peter, Intimate details & vital statistics. Aids, sexuality and the social order in New Zealand, Auckland University.
- Chin, K. & J. Finckenauer, 2012, Selling Sex Overseas. Chinese women and the realities of prostitution and global sex trafficking, New York and London: New York University Press.
- Choi-Fitzpatrick, A., 2006, In plain sight? Human trafficking and research challenges, in: Human Rights & Human Welfare, 6: 63–73.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

33

- Cohen, S., 1972, Folk devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers, Oxford: Martin Robertson.
- Corrin, C., 2005, Transnational Road for Traffic: Analysing Trafficking in Women From and Through Central and Eastern Europe, in: Europe-Asia Studies 57 (4), pp. 543-560.
- Davies, J., 2009, 'My name is not Natasha'. How Albanian Women in France Use Trafficking to Overcome Social Exclusion (1998-2001). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Decorte, T. en D. Zaitch, 2010, Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie, Leuven/Den Haag: Acco.
- Essed, P., 1991, Inzicht in Alledaags Racisme, Utrecht: Het Spectrum BV.
- Farley, M., Bindel, J. & Goldong, J., 2009, Men who buy sex: who they buy and what they know, London: Prostitution Research & Education.
- Fitzpatrick, J., 2002, Trafficking and a human rights violation: the complex intersection of legal frameworks for conceptualizing and combating trafficking, in: Michigan Journal of International Law, 24, pp. 1143-1168.
- Frescot, A., 2013, Amoureuze en pikante geschiedenis van het congres en de stad Utrecht, Hilversum: Uitgeverij Verloren.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

34

- Furedi, F., 1997, *Culture of fear: Risk-taking and the Morality of Low Expectation*, London and Washington: Cassell.
- Furedi, F., 2013, *Moral Crusades in an Age of Mistrust*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Furedi, F., 2004, *Waar zijn de intellectuelen?* Amsterdam: Meulenhoff.
- Garland, D., 2001, *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, Chicago: Chicago University Press.
- Goffman, I., 1963, *Stigma: aantekeningen over het omgaan met een geschonden identiteit*, Utrecht: Bijleveld.
- Goode, E. & N. Ben-Yehuda, 1994, *Moral panics: the social construction of deviance*, Oxford: Blackwell.
- Goode, E. & N. Ben-Yehuda, 2013, *The genealogy and trajectory of the moral panic concept*, in: Krinsky, C. (ed.) *The Ashgate research companion to moral panics*, Surrey: Ashgate Publishing Limited, pp. 23-35.
- Gorgels, D., 1993, *Hoeren, burgers & beslissers. Mogelijkheden van handelingsgericht beleid*, Amsterdam: Thesis Publishers
- Groothuysse, J., 1970, *De arbeidsstructuur van de prostitutie*, Deventer: can Loghum.
- Ham, J. & A. Gerard, 2014, *Strategic in/visibility: Does agency make sex workers invisible?*, in: *Criminology and Criminal Justice*, 14, 3, pp.298-313.
- Haveman, R., 1998, *Voorwaarden voor de strafbaarstelling van vrouwenhandel*, Deventer: Gouda Quint.
- 't Hart, P., 2005, *Leven in Utrecht 1850-1914. Groei naar een moderne stad*, Hilversum: Uitgeverij Verloren.
- Healy, C., C. Bennachie & A. Reed, 2010, *History of the New Zealand Prostitutes' Collective*, in: Abel, G., L. Fitzgerald and C. Healy (eds.), *Taking the crime out of sex work: New Zealand sex workers' fight for decriminalisation*. Bristol, England: Policy Press.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

35

- Hughes, D., 2002, *Trafficking for Sexual Exploitation: The Case of Russian Federation*, IOM.
- Hughes, D. and T. Denisova, 2001, *The Transnational Political Criminal Nexus of Trafficking in Women from Ukraine*, in: *Trends in Organized Crime* 6 (3 & 4).
- Janssen, M.-L., 2007, *Reizende Sekswerkers. Latijns-Amerikaanse vrouwen in de Europese prostitutie*, Apeldoorn-Antwerpen: Het Spinhuis.
- Kapur, R., 2005, *Cross-border Movements and the Law: Renegotiating the Boundaries of Difference*, in: Kempadoo, K. (ed.), *Trafficking and Prostitution Reconsidered: New Perspectives on Migration, Sex Work and Human Rights*. Boulder, CO: Paradigm Publishers, pp. 25-42.
- Kempadoo, K., 2005, *Introduction. From moral panic to global justice: Changing perspectives on trafficking*, In K. Kempadoo (Ed.), *Trafficking and prostitution reconsidered: New perspectives on migration, sex work, and human rights*, Boulder: Paradigm Publishers, (pp. vii-xxiv).
- Kempadoo, K. and J. Doezema (eds.), 1998, *Global Sex Workers. Rights, Resistance, and Redefinition*, New York and London: Routledge.
- Kiemel, J. en W. Kate, ten, 2007, *De programmatische aanpak van mensenhandel en mensensmokkel*, in: *Justitiële Verkenningen*, 33, 7, pp. 97-106.
- Krinsky, C. (ed.) *The Ashgate research companion to moral panics*, Surrey: Ashgate Publishing Limited
- Lawler, S., 2002, *Narrative in Social Research*, in: May, T. (ed.) *Qualitative Research in Action*, London: Sage Publications Ltd.
- Maginn, P. & C. Steinmetz, 2015, *Conclusion. Towards pragmatic regulation of the sex industry*, in: Maginn, P. & C. Steinmetz (eds.) *(Sub)Urban Sexscapes. Geographies and regulation of the sex industry*, London & New York: Routledge.
- Mai, N., 2013, *Embodied cosmopolitanisms: The subjective mobility of migrants working in the global sex industry*, in: *Gender, Place, and Culture*, 20, pp. 107-124.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

36

- Marx, E., 1976, *The Social Context of Violent Behaviour*, London, Henley and Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Mertus J. & A. Bertone, 2007, *Combating Trafficking: International Efforts and Their Ramifications*, in: Friman, H. & S. Reich (eds.) *Human Trafficking, Human Security, and the Balkans*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, pp. 40-60.
- Meshkovska, B., M. Siegel, S. Stutterheim & A. Bos, 2015, *Female Sex Trafficking: Conceptual Issues, Current Debates, and Future Directions*, in: *The Journal of Sex Research*, 52, 4, pp. 380-395.
- Moerland, R., 2014, *Verzet of collaboratie? Hoe de strijd tegen genocide kan bijdragen aan genocide*, in: Van Gemert, F. & M. Schuilenburg (red.), *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit, Thema: Verzet*, 4 (1), pp. 80-96.
- Moore, S., 2014, *Crime and Media*, London: Palgrave Macmillan.
- Moors, H., 2014, *Over kenmerken van sociale onrust en verzet*, in: Van Gemert, F. & M. Schuilenburg (red.), *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit, Thema: Verzet*, 4 (1), pp. 97-105.
- Muffic, L., 2013, *Attitudes regarding criminal justice responses to sex trafficking among law enforcement officers in Bosnia and Herzegovina*, in: *Journal of Criminal Justice and Security*, 2, pp. 177-189.
- Nencel, L., 2001, *Ethnography and Prostitution in Peru*, London: Pluto Press.
- O'Connell Davidson, J., 1998, *Prostitution, Power and Freedom*, Cambridge: Polity Press.
- Oude Breuil, B., 2011, *Alles stroomt...? Over 'cultuur' in culturele criminologie*, in: *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, (1), 0, pp. 18-33.
- Oude Breuil, B. en D. Siegel, 2012, *De autonome sekswerker: mythe of blinde vlek? Stereotypering en 'de-responsibilisering' in het Nederlandse prostitutiebeleid*, in: Jong, de, F. en R. Kool (red.), *Relaties van gezag en verantwoordelijkheid: strafrechtelijke ontwikkelingen*, De Haag: Boom Lemma Uitgevers, pp. 139-157.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

37

- Oude Breuil, B., D. Siegel, P. van Reenen, A. Beijer and L. Roos, 2011, *Human Trafficking Revisited: the Legal, Law Enforcement and Ethnographic Narrative on Sex Trafficking to Western Europe*, in: *Trends in Organized Crime*, vol. 14, issue 1.
- Outshoorn, J., 2005, *The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women*, in: *Social Politics, International Studies in Gender, State and Society* 12 (1), pp. 141-155.
- Pickering, S. & J. Ham, 2014, *Hot pants at the border: Sorting sex work from trafficking*, in: *British Journal of Criminology*, 54, pp. 2-19.
- Presdee, M., 2000, *Cultural Criminology and the Carnival of Crime*. London: Routledge.
- Rijken, C., J. van Dijk, F. Klerx – van Mierlo, 2013, *Mensenhandel: het slachtofferperspectief*, Tilburg: Intervict.
- Rosenbaum, D., A. Lurigio & R. Davis, 1998, *The Prevention of Crime: Social and Situational Strategies*, Belmont: Wadsworth.
- Sanders, T., 2005, *Sex Work: A Risky Business, Collumpton*: Willan Publisher.
- Sanghera, J., 2005, *Unpacking the Trafficking Discourse*. In: Kempadoo, K. (ed.) *Trafficking and Prostitution Reconsidered: New Perspectives on Migration, Sex Work and Human Rights*, Boulder, CO: Paradigm Publishers, pp. 3-24.
- Saunders, P., 2005, *Traffick violations determining the meaning of violence in sexual trafficking versus sex work*, in: *Journal of Interpersonal Violence*, 20, pp. 343-360.
- Schuilenburg, M. en R. van Swaaningen, 2013, *Veiligheid in een laatmoderne cultuur*, in: *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 3 (2), pp. 109 – 122.
- Scott, J., C. MacPhail and V. Minichiello, 2015, *Telecommunications impacts on the structure and organization of the male sex industry*, in: Maginn, P. & C. Steinmetz (eds.) *(Sub)Urban Sexscapes. Geographies and regulation of the sex industry*, London & New York: Routledge.
- Segrave, M., Milivojevic, S. & Pickering, S., 2009, *Sex Trafficking. International Context and Response*, Devon: Willan Publishing.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

38

- Serughetti, G., 2013, Prostitution and Clients' Responsibility, in: *Men and Masculinities*, no. 16 (1), pp. 35- 48.
- Shibolet, T., 2014, Being a John. A client's perspective on paying for pleasure. Unpublished. Master thesis in Criminology, Utrecht University.
- Siegel, D., 2005, Recent Trends in Women Trafficking and Voluntary Prostitution: Russian-speaking Sex-Workers in the Netherlands, in: *Transnational Crime*, 4 (1), pp. 4-23.
- Siegel, D., 2009, Human Trafficking and Legalized Prostitution in the Netherlands, in: *Temida, March*, pp. 5-16.
- Siegel, D., 2012a, Meisjes, moeders en madams, in: *Koops, W., B. Levering & M. de Winter (eds.), Boos! Over agressie, opvoeding en ontwikkeling*, Amsterdam: Uitgeverij SPW, pp. 117-128.
- Siegel, D., 2012b, Mobility of Sex Workers in European Cities, in: *European Journal on Criminal Policy and Research*, vol. 18, issue 3, pp. 255-268.
- Siegel, D. & Bovenkerk, F., 2000, Crime and Manipulation of Identity Among Russian-speaking immigrants in the Netherlands, in: *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 16 (4), pp. 424-444.
- Siegel, D. and S. de Blank, 2010, Women who traffic women: the role of women in human trafficking networks – Dutch cases. In: *Global Crime*, vol.11, issue 4, pp. 436-447.
- Siegel, D. & Yesilgoz, Y., 2003, *Nataschas and Turkish men: new trends in women trafficking and prostitution*, in: Siegel, D., Van de Bunt, H. & Zaitch, D. (eds.), *Global Organized Crime. Trends and Developments*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, pp.73-84.
- Siegel, D. & R. de Wildt (eds.), 2015, *Ethical issues in research on human trafficking*, New York: Springer (forthcoming)

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

39

- Spencer, J., 2008, Media constructing organized crime concepts in an extended criminal Europe: Trafficking women for sexual exploitation, in: *Duyne, P. van, J. Harvey, A. Maljevic, M. Scheinost, K. von Lampe (eds.) European crime-markets at cross-roads: Extended and extending criminal Europe*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, pp. 43-63.
- Stemvers, F., 1985, *Meisjes van plezier. De geschiedenis van prostitutie in Nederland*, Weesp: Fibula-Van Dishoeck.
- Swaaningen, R., van, 2013, Reversing the Punitive Turn, in: *Daems, T., S. Snacken & D. Van Zyl Smit (eds.) European penology? Oxford: Hart*, pp. 329-350.
- Toet, J., K. Haks, E. Mazurkiewicz, R. de Vries, M. Dolman, J. Roelofs, R. Smit, E. van Ameijden en D. Reinking, 2006, *Zorg voor Sociaal Kwetsbaren, Themarapport, Volksgezondheidmonitor Utrecht 2005*, Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst Utrecht
- Tyuryukanova, E., 2006, *Forced labour in the Russian Federation today. Irregular migration and trafficking in human beings*. Geneva: ILO.
- Vries, de, P., 1997, *Kuisheid voor mannen, vrijheid voor vrouwen. De reglementering en bestrijding van prostitutie in Nederland, 1850-1911*, Ph.D. dissertation, Hilversum: Uitgeverij Verloren.
- Weitzer, R., 2012, *Legalizing Prostitution. From illicit vice to lawful business*, New York and London: New York University Press.
- Wurf, van der - Bodt, C., 1988, *Van lichte wiven tot gevallen vrouwen. Prostitutie in Utrecht vanaf de late middeleeuwen tot het eind van de negentiende eeuw*, Utrecht: Kwadraat.
- Young, J., 1999, *The Exclusive Society*, London: Sage Publications.
- Young, J., 2007, *The Vertigo of Late Modernity*, London: Sage Publications.
- Zaitch, D. and R. Staring, 2009, The flesh is weak, the spirit even weaker: clients and trafficked women in the Netherlands, in: *Di Nicola, A., A. Caduro, M. Lombardi & P. Ruspini (eds.) Prostitution and human trafficking: Focus on clients*, New York: Springer, pp. 67-121.
- Zhang, S.X. (2009) Beyond the Natasha story – a review and critique of current research on sex trafficking, in: *Global Crime* 10 (3): 178-195.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

40

Overheidsrapporten

- Afdeling Bestuursinformatie, 2006, Nulmeting prostitutiebeleid. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie, 2008, Signalen Mensenhandel Zandpad. Openbare versie, Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie, 2009, Eindrapport op basis van vier deelonderzoeken. Evaluatie Utrechts Prostitutiebeleid, Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie, 2009a, Overlast in relatie tot prostitutie, Evaluatie Utrechts Prostitutiebeleid, deelrapportage 1, Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie/Regioplan, 2009b, Gezondheid, welzijn en veiligheid van prostituees, Evaluatie Utrechts Prostitutiebeleid, deelrapportage 2, Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie, 2009c, Niet-vergunde, illegale en gedwongen prostitutie. Evaluatie Utrechts Prostitutiebeleid, deelrapportage 3, Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie/Regioplan, 2009d, Preventie en uitstappen, Evaluatie Utrechts Prostitutiebeleid, deelrapportage 4, Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Afdeling Bestuursinformatie, 2012, Evaluatie breed maatregelenpakket barrièrevorming mensenhandel, Gemeente Utrecht.
- Arrondissementsparket Groningen en Leeuwarden & Regiopolitie Groningen en Fryslan, 2010, Proeftuin 'Slaven van het systeem?' Bulgaarse mensenhandel in de vergunde prostitutiesector in Leeuwarden en Groningen.
- Biesma, S., R. van der Stoep, H. Naayer, B. Bieleman, 2006, Verboden Bordelen. Evaluatie opheffing bordeelverbod: niet-legale prostitutie. Groningen-Rotterdam: Intraval.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

41

- College B&W Utrecht, 2006, Utrecht voor elkaar. Collegeprogramma 2006-2010.
- Daalder, A., 2002, Het bordeelverbod opheffen. Prostitutie 2000-2001. Den Haag: WODC.
- Daalder, A., 2007, Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod, WODC, Den Haag: Boom Juridisch Uitgever.
- Dekker, H., R. Tap, G. Homburg, 2006, Evaluatie Opheffing Bordeelverbod. De sociale positie van prostituees 2006, Amsterdam: Regioplan.
- Eindrapportage Proeftuin Zandpad, 2011, Proeftuin Zandpad, aanpak mensenhandel op het Zandpad, Programma Aanpak Mensenhandel Zandpad, Gemeente Utrecht, het OM, de Politie Regio Utrecht en de Belastingdienst Utrecht-Gooi.
- Europol, 2006, Trafficking of Women and Children for Sexual Exploitation in the EU: The Involvement of Western Balkans Organised Crime 2006. Crimes Against Persons Unit.
- Flight, S., P. Hulshof, P. van Soomen, P. Soorsma, 2006, Evaluatie opheffing bordeelverbod. Gemeentelijk beleid. Amsterdam: DSP-groep.
- GG&GD Utrecht, 2008, Notitie signalen Zandpad; Zandpad en de kwestie vrouwenhandel, Utrecht, GG&GD Utrecht, Afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg.
- Goderie, M., 2014, Controle van de prostitutie door de politie, Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Goderie, M., F. Spierings en S. ter Woerds, 2002, Illegaliteit, Onvrijwilligheid en Minderjarigheid in de Prostitutie Een Jaar na de Opheffing van het Bordeelverbod, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/WODC.
- Heuts, L., E. Tromp en G. Homburg, 2012, Doubletstraat sluiten? Een marktonderzoek naar de seksuele dienstverleningsbranche in Den Haag, Amsterdam: Regoplan.
- KLDP, 2008, Schone Schijn. De signalering van mensenhandel in de vergunde prostitutiesector, Driebergen: KLDP

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

42

- Lier, L. van, P. Naber, M. Verheij, E. Zandhuis, M. Daniels, A. Haverkamp, 2002, Handhaving prostitutiebranche door gemeentelijke diensten, evaluatie van de preventie, controle en handhavingactiviteiten van gemeentelijke diensten, Den Haag: ES&E/NIPO Consult.
- Mein, A., R. Verwijs, L. Drost and M. Goderie, 2011, Verborgen prostitutie in Utrecht. Kenmerken en hulpverleningsbehoefte van 'verborgene prostituees', Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2012, Mensenhandel. Effectieve aanpak op gemeentelijk niveau. Lessen uit de praktijk, Den Haag: BNRM.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2014, Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012, Den Haag: BNRM.
- Projectgroep Emergo, 2011, Emergo. De gezamenlijke aanpak van de zware (georganiseerde) misdaad in het hart van Amsterdam. Amsterdam: Boom
- Rekenkamer Utrecht, 2007, Gericht en geregeld. Een onderzoek naar handhaving van regels door de gemeente Utrecht, Utrecht: Rekenkamer Utrecht.
- Smallenbroek, A. en E. Smits, 2001, Gemeentelijk prostitutiebeleid na opheffing van het algemeen bordeelverbod. Inventarisatie van de stand van zaken, Den Haag: SGBO.
- Vanwesenbeeck, I, M. Hoing en P. Vennix, 2002, De sociale positie van prostituees in de gereguleerde bedrijven, een jaar na wetwijziging, Utrecht: Rutgers Nisso Groep/WODC.
- Wagenaar, H., S. Altink en H. Amesberger, 2013, Complexiteit en uitdagingen van prostitutiebeleid. Internationaal vergelijkend onderzoek naar prostitutiebeleid in Nederland en Oostenrijk, Den Haag: Platform 31.
- Wijk, van, A., I. van Leiden en H. Ferwerda, 2009, Weg achter het raam? De eerste resultaten van een onderzoek naar de effecten van sluiting van de raambordelen in Amsterdam op de raamprostituees, Arnhem: Bureau Beke.
- Wijk, A., van, A. Nieuwenhuis, D. van Tuyn, T. van Ham, J. Kuppens, H. Ferwerda, 2010, Kwetsbaar beroep. Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam, Arnhem: Bureau Beke.
- Wijk, A., van, T. van Ham, M. Hardeman, B. Bremmers, 2014, Prostitutie in Nederlandse gemeenten. Een onderzoek naar aard en omvang, beleid, toezicht en handhaving in 2014, Arnhem: Bureau Beke. 43

Andere bronnen

- De Rode Draad, 2012, Sekswork in 2011, Trendrapport.
- Gemeente Utrecht, 2010, Registratie raamprostitutie. (tbv Overleg met Exploitanten d.d. 14 oktober).
- Stichting Geisha, 2013, Meeste Zandwerksters slechter af, Nieuws, 13 oktober, 2013.
- United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto, 2004, New York, United Nations.
- Wetboek Strafrecht (geldend op 20 april, 2015).
- Wegra Utrecht B.V./ Carpe Diem Consultancy, 2010, Het Zandpad in het juiste perspectief.

4-6-2015

Onderzoek Zandpad CIROC

45